

УДК 821.161.2.02:036.1

DOI: 10.31475/fil.dys.2020.11.04

СВІТЛАНА МАХОВСЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент

(м. Хмельницький);

ТАРАС МАХОВСЬКИЙ,

учень

(м. Хмельницький)

«Добро» і «Зло» в літературі: інтертекстуальний діалог вікторіанського та неовікторіанського романів

У світлі теорії інтертекстуальності статтю присвячено аналізу міжтекстової взаємодії вікторіанського та неовікторіанського романів щодо специфіки словесно-образної реалізації категорій «добро» і «зло» на прикладі сучасного англійського роману А.С.Баєт «Дитяча книга» та роману «Пригоди Олівера Твіста» Ч.Дікенса. Широта й багатство інтертекстуального поля роману А.С.Баєт простежується на сюжетно-композиційному, ідейно-тематичному, художньо-образному рівнях. Діалогічна взаємодія вікторіанського та неовікторіанського романів вибудовується у вигляді запозичення та розвитку ідей, підтвердження, наслідування, варіації і переосмислення, в тому числі категорій «добро» і «зло».

Ключові слова: «добро», «зло», вікторіанський роман, неовікторіанський роман, інтертекст, діалог, постмодернізм, Ч.Дікенс, А.С.Баєт.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Однією з вимог сучасного літературознавства є нове концептуальне осмислення класики на основі традиційних і новітніх методик та досягнень. Відтак однією з найпомітніших особливостей постмодерністської літератури є інтерес до культурної спадщини попередніх епох, діалог, який передбачає створення своєрідного інтертексту. Актуальність теми дослідження зумовлена загальною тенденцією вивчення тексту як інтертекстуального явища, що спостерігається і у вітчизняній, і в зарубіжній науці, дискусійністю багатьох положень та недослідженістю сучасних творів з погляду інтертекстуальності.

Вікторіанську добу розглядають як найвищий рівень англійської літератури, одну з найяскравіших сторінок світової культури, період високої класики, а, отже, вона давно слугує своєрідним метатекстом для

усіх подальших літературних пошуків та постмодерністських експериментів, складає надтекстову єдність, у якій розгортається творчість чи не всіх найпомітніших сучасних британських письменників (П.Акройд, Дж. Барнс, А.Баєт, К.Ісігуро, Дж. Лодж, Г.Свіфт, С.Уотерс, Дж. Фаулз).

Загалом «одержимість історією», феномен «writingback» визначає британський літературний пошук і вже усталену письменницьку інтенцію, що простежується в найпомітніших творах англійської літератури останніх десятиліть, знаходячи відображення у появі нової жанрової модифікації – неовікторіанського роману [6, с.139].

Аналіз досліджень і публікацій... До канону сучасної «інтертекстології» увійшли праці західноєвропейських та американських дослідників (Р.Бата, Г.Блума, У.Бройха, Ж.Деріди, Ж. Жанета, Дж.Калера, Ю. Крістєвої, Р. Лахман, Н.П'єге-Гро, М. Пфістера, М. Ріфатера та ін.). Помітний внесок у розвиток інтертекстуальних студій таких лінгвістів, літературознавців, як І.Арнольд, С.Бальбус, М.Гловінський, Г.Косіков, Н.Кузьміна, З.Мітосек, Р.Нич, І.Смирнов, Н.Фатеева та ін. Сучасні українські дослідники інтертекстуальності Г.Віват, О.Гальчук, Н.Корабльова, О.Селіванова, В.Просалова, Г.Райбедюк, П.Рихло, Н.Слухай, М.Шаповал, Е. Циховська та ін. також чимало зробили для популяризації та поглиблення теоретичних аспектів проблеми.

Літературознавчий дискурс неовікторіанського роману на сьогодні досить широкий. Серед українських та російських літературознавців привертають увагу також дослідження жанрових особливостей англійського постмодерністського роману (Н.Даниленко, О.Левицька, В.Пестерев, Н.Смирнова, А. Стівба, О. Толстих, О. Тупало, Ю. Шуба та ін.).

Формулювання цілей статті... Інтертекстуальний діалог з вікторіанською добою в романах сучасних англійських письменників здійснюється на різних рівнях організації тексту, «...що простежуються у вигляді варіації, запозичення, згоди, підтвердження, розвитку ідей, полеміки, спростування чи переакцентуації тексту-попередника текстом-реципієнтом, наслідком якого є їх оновлене прочитання» [8, с.21]. Зважаючи на зазначене, метою статті є виокремлення інтертекстуальних елементів міжтекстового діалогу романів «Пригоди Олівера Твіста» (Чарлз Дікенс) та «Дитяча книга» (Антонія С'юзен Баєт) щодо художньо-образної та смислової репрезентації ціннісних категорій «добро» і «зло».

Виклад основного матеріалу... Теоретичні концепції інтертекстуальності як явища, притаманного літературі будь-якого

періоду, і як методу дослідження літературних текстів, ґрунтуються на розумінні художнього твору як відкритого тексту, пов'язаного з іншими текстами через алюзії, ремінісценції, цитати. Інтертекстуальність є мірою художності твору, оскільки в ній знаходить вияв механізм збереження та нагромадження культурної інформації, котрий через під'єднання до інтертексту виключає вузьке тенденційне прочитання, зумовлене художніми смаками конкретної епохи [7, с.32].

У рамках постмодернізму інтертекстуальність робить кожен текст «мозаїкою цитат» і частиною більшої мозаїки текстів. Інтертекстуальний діалог з вікторіанською літературою простежується на різних рівнях організації тексту: просторово-часовому (вікторіанський хронотоп), композиційно-сюжетному, ідейно-тематичному, художньо-образному, на рівні імен-інтертекстів, паратекстуальності і метатекстуальності.

Досліджуючи вияви інтертекстуальності у романі А.С.Баєт, поняття «інтертекст» розуміємо як використання компонентів будь-якого тексту в структурі художнього твору для реалізації авторського задуму та активізації читацького сприйняття, принагідно зауваживши, що інтертекстуальність не вичерпується задекларованими категоріями.

Роман «Дитяча книга» успадкував такі характерні риси вікторіанського роману, як паралелізм і множинність сюжетних ліній на основі єдиного центру, велику кількість героїв, панорамність, драматичність описуваних подій, символіко-алегоричну образність, живу, дещо карикатурну замальовку персонажів, гостросюжетність (принаймні для деяких персонажів).

У постмодерному суспільстві спостерігається перевага матеріальних цінностей над духовними, заниження моральних норм поведінки в суспільстві. Поступово втрачають свою актуальність високі загальнолюдські гуманістичні цінності як основа духовності особистості. Очевидно тому, аби засвідчити особистісні зміни героя, А.С.Баєт, як і вікторіанські романісти, вдається до роману-виховання – жанру, що засвідчує процес дорослішання, самоствердження людини, набуття нею життєвого досвіду. Авторка однак акцентує увагу і на тому, що вигаданий, безтурботний, «добрий» світ дитинства часто змінює свою полярність у дорослому житті, і що прекрасніша країна фантазії – тим страшнішим, «злішим» постає для «новоприбулих» світ дорослих.

Основні події розгортаються навколо родин Уелвудів, Фладів і Кейнів. Подружжя пара фабіанців – Олів і Хамфрі Уелвуди (в будинку яких часто з'являються різні культурні і політичні діячі, письменники і художники), – виховують чимало дітей, однак мало дбають про них (у романі проблема трагічної долі дітей стоїть досить гостро) [1, с.150].

У романі А.С.Баєт порушуються чимало соціальних проблем: йдеться організації харчування дітей в пансіонах, націоналізацію шахт і залізниць, державне будівництво робітних будинків, допомогу безробітним, однак соціалістичні ідеї суспільного «добра» головних героїв залишаються лише намірами, або тимчасовою показною доброчинністю: «Мати Чарльза була доброю, богобоязливою лютеранкою, вона жертвувала і час, і гроші, відвідуючи лікарні для бідних, організовуючи благодійні базари і збираючи одяг. Але їла вона срібними ложками з мейсенської порцеляни. Такі протиріччя були огидними» [2].

У «Дитячій книзі» письменниця оголює гостру проблему долі людини і людяності у війні [1, с.151], адже, як зауважує К. Вануска «ми, так чи так, жертви тієї епохи, в якій живемо» [9]. Розмірковуючи над долею людини, А.С.Баєт висловлює ряд феміністичних думок щодо добра для жінки, дівчини (йдеться про можливість дівчат здобувати освіту і працювати): «Робота жінки поза домом здається чимось новим, але настоятельки монастирів в старовину мали владу, управляли людськими спільнотами, як нині – керівники коледжів. Вочевидь, роблячи будь-який крок в майбутнє варто пильно поглянути в минуле» [2].

Звільнення жінки, її самоствердження та віра в себе – осучаснений авторкою погляд на «добро», особливо коли йдеться, як і в Ч.Дікенса, про деспотизм чоловіків (Бенедикт Флад /трунар). Продовжуючи ідеї класика, А.С.Баєт констатує: «добрим» є позитивні зміни в соціумі, однак минуле, старе – не завжди асоціюється зі «злом».

Вперше змальовуючи персонажа, неовікторіанський роман запозичує підхід вікторіанців до створення образів-персонажів, кожен із яких має індивідуалізовану лексику, портрет, костюм, певну характерологічну деталь, за якою читач зрозуміє, про що – «добро» чи «зло» – йдеться у творі.

Ключові елементи, деталі, колір (інтер'єру, одягу, зовнішності, скажімо, «ковдра», «волосся») тощо символічно відкривають підтекстовий рівень літературних творів, завдяки якій чому той чи той образ сприймається як неповторний: «У Філіс волосся було кольору вершкового масла, гладеньке та блискуче. Філіп сів поруч із нею. Вона погладила його по руці, як гладять зовсім маленьку дитину. Або собаку, – несправедливо подумав Філіп. Він згадав свою сестру Елсі, в якій ніколи не було свого місця в жодній кімнаті на світі, і постійно доводилося труїти гнид, які щоразу заводилися в її світлому волоссі» [2].

В аналізованих творах головними персонажами є діти різних соціальних прошарків вікторіанської доби. У «Дитячій книзі» Том

Уелвуд, Джуліан Кейн, Дороті, Філіс, Геда, Флоріан різні за віком, характером, звичками, соціальним статусом. Особливе місце письменниця відводить безпритульному (але не сироті) Філіпу Уорену, який, живучи в підвалі, вміло змальовує музейні експонати, а згодом стає прийомним членом великої, проте не досить дружної, родини.

Діти та любов до них, батьківство та материнство – складові вікторіанського «добра» – сприймаються окремими персонажами неовікторіанського роману буденно-філософськи, без ідеалізації, тепер вони – не найважливіша суспільна чи родинна цінність: «Батькам-Уелвудам було важко дотримуватися на практиці того, у що вони вірили в теорії: любити всіх дітей однаково. Коли у чоловіка і жінки вісім, десять, дванадцять дітей, любов розподіляється зовсім по-іншому, ніж в сім'ях з одним-двома дітьми. Любов залежала від інтервалу між дітьми, і від здоров'я батьків, і від смертей, і від випадковості, через яку одна дитина виживала під час епідемії, або після нещасного випадку, а інша – гинула» [2].

Філіп втікає з дому, бо спрацьована мати рідко коли бачить своїх дітей, але то його вибір, тоді як Олівер – вихованець робітного будинку, сирота. Схожість головного героя Філіпа Уорена з Олівером Твістом виявляється у ряді аспектів художнього образу (життєві поневіряння, важка праця, добрі та злі люди (дорослі й діти), які зустрічаються на шляху тощо). Однак, якщо у творчості Ч.Дікенса образ дитини – це «божественне дитя», послане Богом на землю для спасіння людства, яке символізує ідею любові й милосердя, воз'єднання сім'ї та віри в диво, то в А.С.Баєт позитивні дитячі персонажі таких ідеалізованих характеристик не мають. Письменниця залучає дітей до нових прогресивних рухів того часу (Геда підтримує рух суффражисток, Чарлз приєднується до групи анархістів, Дороті прагне стати лікарем, Філіп – гончарем), вони вільніші, однак більшість представників молодого покоління вищого світу гине, бо виявляється неготовими до реального, невигаданого життя.

Романи А.С.Баєт та Ч.Дікенса діалогічні у протиставленні життя дитини (людини) з різних світів (бідності й достатку, турботи та байдужості), тому й моральний стержень у кожній свій. «Добра» дитина із вищого світу часто щира, чесна, відверта, справедлива: «Дороті вважала, що, якщо говориш людині правду щиро і чесно, то даруєш їй свого роду подарунок, висловлюєш повагу» [2], меланхолійна та вразлива (на відміну від загартованої життям бідної дитини) до життєвого бруду настільки, що ладна здійснити самогубство (скажімо, Том не збирається дорослішати, замикається в собі і, після інциденту в школі, публікації та інсценізації казки про нього «Том під землею», не

може опанувати шоку і тоне в морі).

Обидва письменники одностайні втому, що світ дорослих, безвідносно до статку, мало дбає про дітей. Цілком реалістичні теми зображення життя низів англійського суспільства синтезуються у Ч.Дікенса із суто просвітницькими темами та ідеями. Письменник вірить в добре начало кожної людини, закладене в неї від природи. Важливим моментом ідейного задуму митця є переконання в тому, що формування чесної і порядної особистості можливе не лише за сприятливих умов, але й всупереч ним. На думку вікторіанця, життя дитини у суспільному середовищі є лакмусовим папірцем рівня розвитку країни в цілому. Діти у письменника – «своєрідний критерій моральної цінності дорослих, які найповніше розкриваються в своїй істинній сутності через ставлення до них дітей або через власне ставлення до дітей» [5, с.56]

У романі «Пригоди Олівера Твіста» образи дітей можна поділити на дві групи: вихованці «ферми» та робітного будинку, сироти, завжди голодні, худі та боязкі, які постійно принижуються дорослими, що «підлюються» про них, і відтак які мисляться як антагоністична дорослому світові сила; та діти – представники злочинного світу, які наслідують дорослих (таких дітей вперше бачить Олівер, коли вони палять довгі глиняні люльки та пригощаються спиртним), що перебувають поза законом «доброчесного» суспільства [3, с.296].

Діалогічність аналізованих у статті творів спостерігаємо й у художній специфіці творів: взаємопроникненні, переплетенні дидактизму та гумору, фактографічній фіксації типових явищ суспільно-політичного життя країни та моралізаторстві разом із прийомами контрасту, гротеску тощо.

«Добро» і «зло» неовікторіанського роману контрастно викристалізуються як у тексті, так і на підтекстовому рівні. Скажімо, з точки зору знедоленого Філіпа, який втік з дому у пошуках кращої долі, любов і турбота про когось («добро») – своєрідний зовнішній вияв слабкодухості, те, без чого він звик жити. Підліток Філіп показово стриманий у почуттях, вважає себе дорослим, сильним, самостійним, витривалим духом, тому таке «зло» як самотність, голод, холод, відсутність житла його не лякають, однак завдяки випадковій зустрічі та дитячій небайдужості до знайди «заможних» хлопчаків відбуваються зміни у долі та серці хлопця. «Добром» постають величезна любов до мистецтва, важка, проте натхненна, творча праця та світла мрія стати гончарем, а життєві негаразди та оточення «добре» гартують характер хлопчика.

Письменники одностайні у тому, що вартісність певних цінностей

тлінна, тимчасова та амбівалентна: «творчість», «література», «мистецтво», «свобода», «гроші», навіть «талант» (хист) сприймаються двояко. Часом вони – ідеал, мета, сенс життя, найвища ознака або чеснота, або ж, навпаки, антицінності, володіння чи жага до них не робить людину кращою, не приносить добра і користі. Гроші – то лише засіб, інструмент, і як він діятиме та на чию користь, залежить тільки від людини, її мети : «Є люди, яким не доводиться спати під дірявим дахом в старому будинку, щілини якого продуваються холодними вітрами, заради куп глини і уявних поливаних горнят. Гроші – ось де свобода. Гроші – ось де краса. Гроші – це арабські жеребці замість тяглових коней. Гроші – це значить, що на тебе ніхто не кричить. Гроші – це свобода. Гроші – це життя. Щось таке, – думав Герант» [2].

Варто зауважити, що такі Дікенсівські складові «добра», як побожність, щедрість, праведність, материнська жертовність, любов, кохання, цнота, вірність у неовікторіанську добу втрачають ореол ідеалу, стають необов'язковими складовими

«Дитяча книга» відтворює атмосферу XIX століття, зосереджуючись на репрезентації ідеологічних настанов і принципів, характерних для вікторіанської свідомості. Нарація письменниці ведеться від третьої особи, що визначено умовностями вікторіанської епохи та її літератури. Вікторіанство і сучасність постають в «мистецтвоцентричному романі» (більшість персонажів пов'язано з тим чи іншим видом мистецтва, ... авторка розподіляє акценти розповіді між гончарною справою – синтезом скульптури і живопису, та дитячою літературою і театром) [1, с.150] з власними конфігураціями ідеалів в усьому різноманітті. В аналізованих тут творах «добро» і «зло» постійно змагаються, і, щоби розгледіти їх суть, одних лексичних засобів недостатньо.

Діалог вікторіанського та неовікторіанського романів відбувається на ідейному рівні. Змальовуючи події XIX століття, Антонія Баєт дотримується традицій тогочасного письменства, та, аби додати відчуття реальності, застосовує численні прийоми літературної гри. Скажімо, в казці «Чагарник» (інтертекстуальній складовій роману) А.С.Баєт повчально діалогізує з читачем, та, як і вікторіанці, сповідуючи пріоритетність «добра» щодо «зла», розмірковує над життєвими реаліями: «Матері в казках бувають різні. Одні – добрі, самовіддані, винахідливі, з нескінченним запасом терпіння і любові. Інші – часто вже не матері, а мачухи. Люблять одних дітей (своїх власних) більше, ніж інших, обходяться з ними, як зі слугами, не дозволяють ні грати, ні мріяти. Якщо ж вам потрібна визначеність, то жінка в цій казці – добра мати, а не зла мачуха. Але вона не ідеальна – живі люди взагалі не бувають ідеальними» [2].

«Зло» у «Дитячій книзі» вербалізоване словами-поняттями каліцтво, смерть, самогубство, наруга, деспотизм, злиденність, голод, зневіра, черствість душі, скупість та ін., а складовими «добра», як і в Ч.Дікенса, постають достаток, милосердя, щедрість, турбота про інших: «...описав раптове падіння понівеченого робочого, у якого розчавило руку або ногу, чи вибило око тріскою. Всього через кілька днів така людина позбавляється будинку, у неї немає їжі, діти голодують, їхній одяг закладають, вони сплять в робітному будинку чи на вулиці, а мати продає себе заради шматка хліба» [див.: 2].

Розглянувши особливості вікторіанського роману на прикладі «Пригод Олівера Твіста», зазначимо: тяжіння Ч.Дікенса до реалістичного зображення життя примушує його розглядати проблему «зла» як явище суспільне, хиже, маніакальне, що не має раціонального пояснення. «Добро» постає піднесено ідеальним, універсальною цінністю, яка свідомо співвідноситься з вищим благом – ідеалом, і виступає як еталон і оцінка. Це – щастя, любов, кохання, батьківство, родина (діти, батьки), загальне благо, служіння соціальному обов'язку, людяність, добродійність, справедливість, сміливість та відвага, милосердя, щирість, співчуття, взаємодопомога, вірність у стосунках, вільна праця, пошана, допомога, віра, надія, правда.

Категорія «зло» тлумачиться Ч.Дікенсом у морально-етичному та соціальному аспектах. Перший пов'язаний зі зображенням боротьби, що ведеться в душах, чи за душу героїв (Ненсі, Олівера), соціальний – відтворює суспільне зло, що втілюється не лише в образах лондонського злочинного світу, а й специфіці робітних будинків, житті бідняків. У створенні образів персонажів письменник диференціює героїв залежно від їхнього ставлення до моральної норми на позитивних та негативних, втілення «добра» на носіїв вад.

У романі А.С. Баєт «добро» – то і шляхетність, щедрість, справедливість, людяність, добродійність, відданість, самопожертва, терпіння і любов, служіння соціальному обов'язку, справедливість, сміливість та відвага, милосердя, щирість, співчуття, взаємодопомога, віра, надія, мрійливість. До складових «добра» – внутрішньої краси, – авторкою додаються і вербалізатори краси зовнішньої, як-от: природа (море, дерева, квіти, захід сонця), тілесна принада та втіха, довершеність витворів мистецтва (декоративно-вжиткове мистецтво, скульптура, живопис), а також так сучасні аспекти, як освіта, гендерна рівність, свобода вибору.

Проаналізувавши обидва твори, зазначимо: осмислення категорії «зло» можна згрупувати навколо ключових понять: бідність, голод, покарання, важка примусова праця, неволя, страх, самогубство, наруга,

смерть (втрата матері, батька, брата, сина, доньки, сестри), хвороби, катастрофи природні й техногенного характеру, невідповідність людського життя моральним законам. «Зло» ототожнюється з погонею за наживою, жадібністю, хворобливою пристрастю до грошей, брехнею, зрадою, корисливістю, заздрістю; ненавистю, гнівом, гординею, егоїзмом, неучтвом, байдужістю, лінню, самотністю, лицемірством.

Сюжет роману спрямовує моральний вибір персонажа, як і читача, на користь певної категорії, в ідеалі – власного чи суспільного «добра» (зауважимо, що відкриття багатомірного простору тексту, відчуття й розпізнавання його інтертекстуальних знаків безпосередньо залежить від читача-інтерпретатора, котрий прагне почути не те, що «хотів сказати» автор, а те, що «говорить» текст).

А. Баєт створює ілюзію вікторіанства, зображуючи суспільні стосунки ХІХ століття, побут, звичаї і традиції, проте руйнує їх та переосмислює, додаючи реалії сприйняття людиною ХХІ століття. У «Дитячій книзі» немає ідеальних, морально досконалих та завжди добрих людей (порівняно з романом Ч.Дікенса), як і нема явних злочинців, лиходіїв. У змалюванні героїв простежуються двоїстість характеру людини, поєднання та співіснування всередині кожного з героїв добра і зла, але у різному співвідношенні.

Широта й багатство інтертекстуального поля творів А.С.Баєт зумовлені поєднанням таких типів та форм як метатекстуальність, архітекстуальність, паратекстуальність, відкриті та приховані цитати, ремінісценції й алюзії. Загалом у романі можна виявити чимало паралелей з творами Ч.Дікенса на сюжетно-композиційному, ідейно-тематичному, художньо-образному рівнях. Діалогічна взаємодія вікторіанського та неовікторіанського романів вибудовується у вигляді запозичення та розвитку ідей, підтвердження, наслідування, варіації і переосмислення.

Висновки... Аналіз тексту сучасного англійського роману «Дитяча книга» засвідчив, що неовікторіанство створює ілюзію вікторіанської доби, зображує суспільні стосунки ХІХ століття, побут, звичаї і традиції, проте переосмислює та руйнує їх. Іншими словами, неовікторіанський роман, як і будь-який конструкт доби постмодернізму, «грає» з вікторіанським текстом.

Основна смислова настанова неовікторіанського тексту полягає в ідеї, що тільки через вікторіанське минуле можна досягнути сучасне. Загалом англійський роман ХХІ століття постійно звертається до традиції, вступає з нею в функціонуючий на різноманітних рівнях інтертекстуальний діалог, мета якого – її переосмислення та підтримка ідеї спадкоємності англійської літератури в цілому, збереження

літературної і культурної пам'яті нації.

Вважаємо, що інтертекстуальне прочитання роману «Дитяча книга» ще має чимало лакун, оскільки діапазон ідей, висловлених авторкою, надзвичайно широкий, а глибина створених образів припускає поліфонічність їхнього трактування, адже в цьому сенсі постмодерністська проза певною мірою невичерпна.

Список використаних джерел і літератури:

1. Артеха Ю. Ю. «Children'sbook» А. С. Байетт: «Детская книга» или книга о детях. Від бароко до постмодернізму. Випуск XVIII. 2014. С.149 – 153.
2. Байетт А. Детская книга [Електронний ресурс]/ Пер. с англ. Т. Боровиковой. М.: Эксмо, 2012. 832с. Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=28636&p=210
3. Богданова І.В. Реалізм Ч. Діккенса: синтез елементів різних художніх систем (за романом «Пригоди Олівера Твіста»). *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 1. С. 293-300.
4. Діккенс Ч. Пригоди Олівера Твіста: роман [Електронний ресурс] / Чарлз Діккенс; переклад. М.Пінчевський, Г. Пінчевська-Чекаль, О.Терех. К.: Дніпро, 1987. 423с.
5. Півнюк Н. Соціальні контрасти та моральні конфлікти у висвітленні Ч.Діккенса. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1999. № 4. С. 55-58.
6. Слоневська І. Інтертекстуальний діалог культур як жанрова домінанта неовікторіанського роману. *Філологічний дискурс*, випуск 6. Хмельницький: ХГПА, 2017. С.139-149.
7. Шаповал М.О. Стратегії інтертекстуальності та гра свідомостей у сучасній українській драмі: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філол. наук: спец. 10.01.06 – теорія літератури. Київ, 2010. 36 с.
8. Шуба Ю.В. Вікторіанський і неовікторіанський роман: інтертекстуальний діалог культур (на прикладі роману «Чаттертон» Пітера Акройда) [Електронний ресурс] *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди*. Сер.: Літературознавство. 2014. Вип. 2(2). С. 220-228. Режим доступу: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN /Nzl_2014_2%282%29_24
9. Vanuska Karen. Naught for the naughty / K. Vanuska // Knopf Doubleday, 2009.

References:

1. Artekha Yu. Yu. «Childrensbook» A. S. Baiiett: «Detskaia knyha» yly knyha o detiakh. Vid baroko do postmodernizmu. Vypusk XVIII. 2014. S.149 – 153.
2. Baiett A. Detskaia knyha [Elektronnyi resurs]/ Per. s anhl. T. Borovykovoi. M.: Eksmo, 2012. 832s. Rezhym dostupa: http://loveread.ec/read_book.php?id=28636&p=210
3. Bohdanova I.V. Realizm Ch. Dikkensa: syntez elementiv riznykh khudozhnikh system (za romanom «Pryhody Olivera Tvista»). Mova i kultura. 2012. Vyp. 15, t. 1. S. 293-300.

4. Dickens Ch. Pryhody Olivera Tvista: roman [Elektronnyi resurs] / Charlz Dickens; pereklad. M.Pinchevskiy, H. Pinchevska-Chekal, O.Terekh. K.: Dnipro, 1987. 423s.

5. Pivniuk N. Sotsialni kontrasty ta moralni konflikty u vysvitleni Ch.Dikkensa. Vsesvitnia literatura v serednikh navchalnykh zakladakh Ukrainy. 1999. № 4. S. 55-58.

6. Slonevska I. Intertekstualnyi dialoh kultur yak zhanrova dominanta neoviktorianskoho romanu. Filolohichni dyskurs, vypusk 6. Khmelnytskyi: KhHPA, 2017. S.139-149.

7. Shapoval M.O. Stratehii intertekstualnosti ta hra svidomosti u suchasni ukrainskii dramy: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d-ra filol. nauk: spets. 10.01.06 – teoriia literatury. Kyiv, 2010. 36 s.

8. Shuba Yu.V. Viktorianskyi i neoviktorianskyi roman: intertekstualnyi dialoh kultur (na prykladi romanu «Chatterton» Pitera Akroida) [Elektronnyi resurs] Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H.S.Skovorody. Ser.: Literaturознаvstvo. 2014. Vyp. 2(2). S. 220-228. Rezhym dostupu: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2014_2%282%29_24

9. Vanuska Karen. Naught for the naughty / K. Vanuska // Knopf Doubleday, 2009.

Summary

Svitlana Makhovska, Taras Makhovskyi

«Good» and «Evil» in English Literature: an Intertextual Dialogue of Victorian and neo-Victorian Novels (C. Dickens, A. S. Byatt)

The relevance of the research topic is specified to the general tendency of studying the text as an intertextual phenomenon, as well as the lack of research of modern compositions of English literature from the point of view of «intertextology».

The Victorian era became a «dialogic» era, serving as a metatext for further literary searches and postmodern experiments in the context of English literary postmodernism. It forms an over-textual unity in which the creativity of almost all the most prominent contemporary British writers unfolds. Therefore, the purpose of the scientific project was to identify intertextual elements in the intertext dialogue of the novels «The Adventures of Oliver Twist» (Charles Dickens) and «Children's Book» (Antonia Susan Byatt) regarding the artistic, figurative and semantic representation of the value categories «good» and «evil».

Key words: *value category, «good», «evil», Victorian novel, neo-Victorian novel, intertext, dialogue, postmodernism.*

Дата надходження статті: «13» липня 2020 р.

Дата прийняття до друку: «29» вересня 2020 р.